

Šefčík, Ondřej

[Bičovský, Jan. *Stručná mluvnice praindoevropštiny*]

Linguistica Brunensia. 2013, vol. 61, iss. 1-2, pp. 242-243

ISBN 978-80-210-6254-2

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127170>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

nějakého konkrétního autora nebo určitý nekrolog, je třeba postupně vyhledat strany uvedené pod hledaným jménem ve jmenném rejstříku. Orientace je tedy poněkud obtížná. Každopádně pokud se chceme seznámit se záběrem Machkova díla, s tématy, jimž se věnoval, či se dovědět, kterými jazyky vládl, vyjdeme nejlépe právě z jeho bibliografie a ze seznamu přednášek. Teprve když se nám dostane do ruky tato objemná dvousvazková publikace, uvědomíme si my, mladší generace, která sice ke každodenní práci používá Machkova *Česká a slovenská jména rostlin* z r. 1954 či *Etymologický slovník jazyka českého* z roku 1968, ale už nezažila Machkovy přednášky ani systematicky nesledovala jeho časopisecké publikace, jak ohromný byl jeho „akční rádius“, od výkladu jednotlivých slov až po studie systémové a srovnávací, jak zásadní bylo jeho zapojení do kontextu evropské lingvistiky, jak hluboké byly jeho jazykové znalosti – od jazyků současných (francouzština, němčina, ruština) po jazyky exotické nebo vymřelé (stará pruština, sanskrt, avesta, védština aj.).

Při listování Machkovou bibliografií čtenáře patrně zaujme i každoroční počet jeho publikací. Od jediné recenze v roce 1922 jejich množství stále stoupá, nejneproduktivnější byl Machek v třicátých a čtyřicátých letech dvacátého století, kdy mu ročně vycházelo 10–20 publikací; absolutně nejvíc článků, zpráv, recenzí a nekrologů vydal v roce 1946 – 33 a 1947 – 29. Jde možná často o stati napsané už dříve, k jejichž vydání nebyly za války podmínky (nicméně zajímavé je i to, že právě během válečných let Machek publikoval poměrně hojně, 10–15 statí ročně; není také bez zajímavosti fakt, že přes tehdejší perzekuci vysokoškolsky vzdělaných lidí vycházely například *Listy filologické*, *Časopis pro moderní filologii*, *Naše řeč*, *Slovo a slovesnost*, *Český časopis filologický*, *Naše věda*).

Více než stovku stran na samém konci publikace zaujímají rejstříky. Jako první je zařazen rejstřík jmenný. Toto označení není zcela přesné, spíše měl být použit název rejstřík osobní, protože jsou v něm zahrnuta pouze jména osob, jiná vlastní jména, např. názvy publikací (*Jazykovedný sborník*) či literárních děl (*Slovo o pluku Igorově*), organizací (*Pražský lingvistický kroužek*) či etnik (*Protogermáni*) byla včleněna do rejstříku věcného. Poslední je rejstřík slovní, v němž jsou v rámci jednotlivých jazykových rodin (slovanské jazyky, baltské jazyky, indoíránské jazyky atd.) za sebou řazeny konkrétní jazyky příslušející té které rodině. Tyto konkrétní jazyky jsou jmenovitě s číslem strany uvedeny i v obsahu na začátku publikace. To je v tomto případě nutnost, jinak by se čtenář opět jen obtížně orientoval, protože jednotlivé jazyky jsou v rámci rodin řazeny někdy nesystematicky (např. v rámci slovanských jazyků kritériem není ani příbuznost, ani zeměpis, ani stáří, ba ani abeceda). Jinak jsou rejstříky velmi obsažné a zřejmě vyčerpávající a je nutné ocenit množství práce, jež do jejich tvorby byla vložena.

Je pochopitelné, že se do publikace takového rozsahu vloudily drobné nepřesnosti a chybičky (namátkou např. rozdíl v odkazovaných stranách na Machkův článek o slově *dblžb*, v obsahu s. 30–33, ve věcném rejstříku 30–32, správně 30–33, nebo chybná interpunkce v přednášce *Studium indoevropské slovní zásoby* na s. 2098 nahore), vcelku však jde o skutečně velkolepé dílo, rozsahem i náplní, a jeho zpracovatelkám náleží vřelý dík za to, že se chopily tohoto náročného úkolu a dovedly ho k tak chvályhodnému konci.

Libuše Čížmarová
Dialektologické oddělení ÚJČ AV ČR, v. v. i.
<cizmarova@iach.cz>

Bičovský, Jan: Stručná mluvnice praindoevropštiny. Praha: Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012. 184 s. ISBN 978-80-7308-9

Jak známo, existují vlastně jen dvě srovnávací indoevropské gramatiky v češtině: Baudišovy *Struktury jazyků indoevropských* a Erhartovy *Indoevropské jazyky*. Recenzovaný titul je tedy vlastně teprve třetím pokusem na tomto poli. Není prvním autorovým dílem v tomto směru, tím je vlastně již jeho *Vademecum*, které obsahovalo stručnou mluvnici rekonstruovaného prajazyka, autor

ostatně má v plánu, jak uvádí v předmluvě, obě díla úžeji v dalších vydáních propojit. Přesto ovšem, na rozdíl od děl předchozích autorů, je jeho kniha jiná a to poměrně zásadně. Bičovský je především relativně mladý a začínající indoeuropeista (v oborech méně ctihodných se člověk stane „zasloužilým pracovníkem“ snadno a rychle, v indoeuropeistice je to nejméně po patnácti letech) a zatímco jeho předchůdci vlastně svými gramatikami završovali jistou kariéru etapu, on své vlastně teprve klade touto gramatikou své základy. Dílo to ovlivňuje dvakrát: jistou svěžestí mládí a naopak i jistým sklonem k zjednodušením.

Schéma knihy není nijak netradiční, autor se omezuje na výklad fonologie, morfonologie a morfologie, výklad syntaktický, k jehož možností je autor ostatně mimořádně skeptický (což recenzent ostatně sdílí), je prakticky odbyt pár větami. Kniha je doplněna i stručným přehledem vybraných kořenů.

Autor postupuje od rekonstruovaného prajazyka a z něj vyvádí směrem k češtině, která je často pro něj jazykem, k němuž popis sleduje, obdobně ovšem postupuje i na materiálech z jiných jazyků (včetně cikánštiny).

Autorova rekonstrukce fonologického systému je vlastně docela tradiční, rozeznává neznělé, znělé a (znělé) aspirované okluzívy, jednu sykavku, tři laryngály, dvě nazály, čtyři sonanty a pětici krátkých vokálů, přičemž rekonstruuje i vokály dlouhé, ty šmahem považuje za realizaci spojení vokál + laryngála. V podrobnějším popisu přikládá rovnou i výklad hlavních tendencí v různých větvích, dobře odlišeno menším fontem, což usnadňuje názornost a přehlednost textu. V popisu otázky znělosti a aspirovanosti postrádám ve výkladu o baltoslovanském vývoji stručnou zmínku o Winterově zákoně, ať už souhlasnou či naopak nesouhlasnou. Problém indoevropských velár řeší (ve shodě s jinými) tak, že považuje za možnou existenci pouze dvou řad (palatovelár a labiovelár), prosté veláry chápe jako výsledek neutralizace. U laryngál se autor tedy drží tradiční trojice, na oko recenzentovo ale útočí nepřijemně zavedení vlastních značek dle předpokládané fonetické hodnoty pro jednotlivé laryngály místo nejčastějšího způsobu pomoci H a dolního indexu. Nevím, jak jiní čtenáři, ale recenzent tomuto neuvykl a orientaci mu to spíše ztěžovalo. Je zase třeba ocenit, že následující výklady o ablautu a přízvuku jsou velmi přehledně zpracovány, zejména po grafické stránce.

Morfologický přehled je opět překvapivě konzervativní, u jmen například autor připouští maximální model osmi pádů. Rekonstrukce slovesného systému vychází z Cowgill-Rixova modelu (jak autor ostatně hned v úvodu hlásí), terminologické pojetí je tedy odvozené odtud, což některé čtenáře, s tímto modelem neobeznámené, může v některých detailech mást, sotva to však lze vyčítat Bičovskému. V morfologických přehledech se opět setkáváme s přesně vypracovanými tabulkami, které usnadňují orientaci zejména začátečníkům (ověřeno na vybraných studentech). Problém výkladu k morfologii vidím jeden: patrně pro nedostatek místa jsou uváděny jen a výlučně rekonstruované tvary prajazyka, nikoliv tvary, z nichž jsou odvozeny. Chápu sice, takto by rozsah knihy mohl být i zdvojnásoben, domnívám se ale, že v případném druhém vydání, pokud by to bylo možné, by toto doplněno být mělo.

Z drobných výhrad: autor občas používá i absurdní starožitnou terminologii, jako je *přímnožek* pro augment, která se jinak, pokud mohu soudit, v češtině neužívá, domnívám se, že ji ani není třeba uvádět. Osobně se pak domnívám, že uvádění českých tvarů jako dokumentaci stavu slovanského je možné dělat pouze, když uvedeme dříve podobu staroslověnskou či rekonstruovanou praslověnskou.

Celkově mohu dílo zájemcům doporučit, i jako odrazové dílo do problematiky.

Ondřej Šefčík
<sefcik@phil.muni.cz>